

vzeti ga; al sami ti „kulturträger-i“ ne marajo za-nj in si ga nepotrebne mislijo. Zato so pa tudi Nemci, ki jim kranjski kruh dobro diši in se slovenskega jezika naučé, redki kot bele vrane.

Da se pa nastopi pot enakopravnosti, je potrebno, da nam visoka vlada ne daje učnikov, ki bi nemškega jezika ne znali, pa ravno tako tudi ne učiteljev, ki slovenskega ne umejo popolnoma. Pogostoma je treba, ako slovenska mladost tudi nemško zná, ji nauk pojasniti tudi v domači besedi, kakor tudi nemški, da se ji to, kar se v slovenskem uči, tudi po nemški pové.

Te pravične terjatve vam celi svet ne more zameriti ali za prenapeto spoznati. In nje se moréte, Gospodje! koj zdaj krepko poprijeti, zakaj pozneje Vas ne bo nikdo prašal, ktere in kakošne učitelje hočete imeti. Varujte se velike nepristojnosti, ki bi izhajala za realko, ako se ta terjatev zdaj v nemar pustí! Ta potreba se bo še bolj prikazala, kadar se začetne šole bolj postavijo na narodno podlago, kar se mora zgoditi, ako hočemo verjeti, da vlada v resnici misli, vse ljudstva svoje do više omike povzdigniti.

Sicer vemo, da gg. kupčevavci zdaj še ne potrebujejo kupčijske šole pri realki, ker imajo svoje učence v gosp. Marovi učilnici, in da jih tudi ne more še volja biti, gosp. Mara zapustiti, že iz hvaležnosti ne, ker jim že toliko let mladino odreja in uči.

Al vemo tudi, da, ako v prihodnost pogledamo, in bi utegnili Marova učilnica kakor si bode jenjati, bi kupci kaj pogreševali kupčijske učilnice in čez noč druge na noge spraviti ne bodo mogli; še celó realki jo nasloniti bi jim še le po dolgem prizadevanji utegnili po sreči iti. Vse drugače pa bo, ako si mesto in dežela koj pri uravnavi realke svoje pravice privarjete, kupčijski oddelek realki prisloniti. Že pri hiši, ki bi se kdaj zidala, ali pri kupljeni, ki se bo prenavljala za realko, je treba na to ozir imeti. Mesto in dežela ste dolžne, kupčijskemu stanu pravico prihraniti, ker trgovstvo je najpomembnejših stebrov eden, kateri deželo in cesarstvo podpira.

Letina na Krajskem.

Iz dopisov gospodov predsednikov kmetijskih podružnic, ki jih je dosihmal prejela ljubljanska kmetijska družba, se razvidi, da čeravno ne kaže letina posebno dobro, vendar ne bo tako slaba, kakor smo se je izprvega spomladi bali, ko sta sneg in slana poljskim in vertnim sadovom žugala pogin.

Na višjem Gorenskem obetajo pšenica in detelja dobro, druge žita in senožeti srednjo letino; od krompirja in sočivja se ne more še nič reči; — v okolici radoljski kaže ozimina dobro, tako tudi krompir in drugi kopavni sadeži, jare žita, senožeti in deteljsa pa srednje; bruške so lani sila veliko obrodile, zato počivajo letos, jabelk pa bo že nekaj; — v okolici krajnski obetajo pšenica, rež, ječmen in oves prav dobro letino, tako tudi deteljsa in senožeti; pod gorami kakor v okolici pred dvorskimi ni slana nič škodovala; sadja in tudi orehov bo dosti; — v okolici teržiški se sponašajo žita, senožeti in sadne drevesa dobro, le rež je sila redka, sená bo obilo, jablane in češnje so posebno lepo evetele.

Na Notrajskem je v okolici planinski večidel dosti dobre letine pričakovati; — v okolici postojnski je zimska pšenica redka, rež lepa; oves in ječmen je letošnji pomladanski mraz zadrževal; zato so tudi krompir pozno sadili; senožeti se bojo pri gorkem vremenu opomogle; sadja pa ne bo skor nič; — v okolici loški v kljub poznega zmrzovanja so ozimine lepe; jare žita si zdaj v gorkejem vremenu dobro pomagajo; trava na senožetih v rovtah je zaostala, ker je sneg do 12. maja ležal; senožeti in de-

teljsa na ravnem so lepe; krompir počasi raje iz zemlje; — v okolici bistriški ozimina in jare žita večidel dobro obetajo; senožetim zlasti goratim manjka dežja; sadje je lepo cvelo, al cvetje je zlo odpadlo; terto je mraz zlo vzel zlasti po ravnem, tako, da je le malo zeleni; vina bo tedaj malo; — v okolici kerški ozimina večidel še dosti dobro obeta; rež in ječmen sta zavljo mraza zlo redka, pa zavljo lepega vremena ob cvetji bota dobro obrodila, le slame bo malo; jarim žitom je mraz bolj škodoval; proso (3. dan junija) še le sejejo; koruza je začela kaliti; krompir in sočivje dobro kažeta; sená in detelje bo dosti; terti je mraz zlo škodoval zlasti na ravnem; sadja, razun češnj in češpelj sém ter tjé, ne bo skor nič; — v okolici boštajnski je pšenica lepa, rež slaba; jare žita srednje, krompir in sočivje srednja, senožeti slabe; vina bo srednjo mero, sadja celó malo; — v okolici novomeški so vse zimske žita lepe, le da so zavljo dolzega merzlega vremena v rasti nekoliko zaostale; jari ječmen in oves sta še (30. maja) majhna; proso še ni povsod iz zemlje pribodlo; krompir, koruza in fižol začenjajo kaliti; fižol je reven, zelne sadike so lepe; senožeti obetajo obilo sená; navadno deteljo je sém ter tjé mraz zaterl; laška (rudeča) detelja (incarnat) je majhna, nemška detelja (meteljka) pa lepa; na ravnem je slana terto skor povsod pokončala, v goricah pa lepo kaže, vendar bo ena prej, druga pozneje cvetela; zadnjega sadja bo celó malo, malo bo tudi češpelj, orehov nič, jabelk obilo; — o okolici trebnjski vsa ozimina le srednji pridelek obeta razun pšenice, ki je lepa; tudi jare žita, senožeti in deteljsa niso posebno lepe; sadja in vina, če ne bo prihodnje vreme terti pomagalo, bo celó malo; — v okolici ribniški so zimske žita lepe, jare srednje, ravno tako krompir, turšica, sočivje, senožeti, deteljsa in sadje.

Gospodarske skušnje.

(Klorovo apno zoper bolhe na vertnih in poljskih sadežih). Po dolgi skušnjah se je vendar le enkrat zoper to sovražnico znašlo sredstvo, ki je prav dober kup, se dá lahko rabiti in je pri vsem tem tudi res dobro. Ta pripomoček, škodljivo bolho pokončati, je, kakor „listi iz Frauendorfa“ št. 14 pripovedujejo, klorovo apno (Chlorkalk), ki se v apoteki ali štacuni za malo dnarja kupi. Raztopi se to apno v vodi in zvečer ali pa zjutraj poskropi s kakim zidarskim čopičem ali z metlico po sadikah, ki so se jih bolhe lotile. Klorovo apno ne pomori samo bolh, ampak tudi druge merčese od sadik odganja.

Skušnje zastran tega naj bi se v „Novicah“ naznanile.

(Klorovo apno zoper muhe in gosence). Od tega se bere v „listih iz Frauendorfa“ to-le: Klorovo apno je v živinskih kugah neizrečeno dober pripomoček, posebno pa pri živini, ki je na parkljih bolna. Manj znano pa je, da ga žival zavljo njegovega neprijetnega duha sovraži. Muhe vseh sort, posebno pa obad, se popolnoma v eni noči iz hleva preženó, kjer se klor na kakošno desko namazan v hlevu nekako kviško obesi, in eno okno nekoliko odperto pustí. Smrad vse muhe iz hleva prežene skoz okno, katero se mora pa zjutraj zapreti. Živini pa ne škoduje ničesa, ampak tem bolj ji hasne, ker slabi zrak preganja in ga zboljšuje. Se vé da se mora to sredstvo večkrat, saj enkrat v tednu ponavljati, kar se prav lahko brez velicih stroškov ali posebnih priprav storiti dá. — V sobo ali kak drug hišni hram, kjer se klor hrani, miši in podgane ne zahajajo, in nikjer se ne vselijo, kjer le količkaj klorovega smradu ovohajo. V neki norinberški gostivnici so z njim merčese pregnati poskusili, in skušnja se je res prav dobro obnesla; podgane iz vseh kotov in dvorišča pregnane in miši so vse poslopja in shrambe popustile naenkrat, kakor da bi jim bil podkuril. — Ravno tako dobro je klorovo apno tudi za rastline, da jih merčesi ne napadajo. Zelnika se ne bo

ne bolha ne gosenca lotila, če je bil le s klorovo vodo poškopljeno. Klor se v vodi raztopi, in ta voda se z ometalom ali pa z zidarskim čopičem po sadikah in rastlinah, zvečer ali pa zjutraj poškopli. Na neko njivo blizo nas, ki je bila na omenjeno vižo s klorovo vodo poškopljena in z belim ohrovtom obsajena, se ni noben beli kapusni metulj vsedel. Druge zelnike pa, ki niso bili s klorom poškopljeni, so gosence do čistega obrale in pokončale. — Da se gosence sadnih dreves ne lotijo in jih ne pokončajo, ga ni boljšega pripomočka kakor je klor. Vzame se klorovega apna 1 funt in se mu pol funta svinskega sala primeša; iz tega se napravi mešanica testu podobna, ki se s pezdijem pomeša in okrog debla ovije. Vse gosence pocepajo z drevesa in ne lezejo po deblu več na drevo.

Tako hvalijo „Frauend. Blätter“ klorovo apno. Poskusimo ga!

Živinozdravilstvo.

(Počene in preklane kopita ozdraviti.) Francozki časnik „Moniteur de l'agriculture“ zastran počenih in preklanih kopit pripoveduje to-le: Do zdaj ni bilo še mogoče, da bi se bile razpoke in reže na konjskih kopitih lahko odpravile. Dohtar Defais, profesor v živinozdravniški šoli v Parizu, je neko zmes zoper to napako našel, ki se tako-le napravi: Vzemi namreč dva dela gute-perče (Gutta-Percha) in pa en del amonijakove smole (Ammoniakharz). *) Guto perčo omehčaj v mlačni vodi, po tem jo pa v kosčke po orehu debele razreži. Te kosčke zmešaj s polovico omenjene smole, ktera se mora pa popred v prah zdrobiti; oboje skupaj deni na žerjavico toliko časa v kaki železni ali saj pocinjeni posodi, da se popolnoma raztopi; med topenjem moraš pa guto-perčo in amonijakovo smolo skrbno mešati, dokler se oba dela popolnoma ne sprimeta in čokoladino barvo dobita. — Preden boš to mešanico rabil, raztopi jo v ravni tisti posodi, kjer si jo že popred imel, še enkrat, in — potem, ko si kopito poverh dobro osnažil, tako da je suho in čisto — zamaži razpoke kopitne ravno tako kakor steklar (glažar) svojo zamazko krog oknevih šip maže. Še bolje ti pojde to delo od rok, če popred noževo klinjo, s katero delo opravljaš, nekoliko razgreješ. — Ta maža se tako sterdi, da je terda kot rog, in da žeblje ravno tako derži kakor pravo živo kopito; tudi se po kopitu lepo vleže in se z rogom tako sprime, da je kakor kopito in se v vodi nikakor raztopiti ne dá. Naj poskusijo naši izučeni kovači in gospodarji sami to novo najdbo. Draga ni, ker 1 funt omenjene zmesi velja le 1 gold. nov. dn.

Tako piše francozki gospodarski časnik.

O goriški gimnazii.

Na Dunaji 23. maja. T-i. Pod naslovom: „O učnem jeziku na goriški gimnazii“ pretresa gosp. Vincenci Uidež v 20. listu letošnjih „Novic“ moj načrt zastran učnega jezika na goriški gimnazii, ki sem ga bil razodel v 18. listu. Treba je odgovora na to. Najprej pa moram gosp. pisatelju, ki terdi, da nisem sin goriškega okrožja, povedati, da slovenska mati me je rodila in čeravno unkraj Soče vendar v goriškem okrožju, Gorica pa je izredila in izgojila unetega Slovenca.

Gospod pisatelj pravi, da moj načrt bi ne utegnil po volji biti Furlanom kratko malo ne. V tej reči sem tudi jez popolnoma njegovih misel, ker goriški laškoni (italianissimi) bi najraje šole in vse popolnoma pollaščili; da jim pa tega goriški Slovenci ne bodo pripustili, je jasno kot beli dan.

Zavernil me je gosp. pisatelj pod št. 1 v omenjenem spisu s prašanjem: „kako bi pa Furlanu enaka pravica došla, če bi se v zgornji gimnazii le slovenski kot učni

jezik rabil.“ Na to mu odgovorim, da sem tirjal in tirjam, naj se vpelje v zgornji gimnazii v Gorici slovenski kot učni jezik po poti narodne ravnopravnosti v šolah z ozirom na ces. razglas od 8. avgusta 1859, ki pravi: „... v zgornjih gimnazijah v krajih različnih narodov se ima učni jezik ravnati po večini naroda...“. Res je sicer, da ta postava se žalibog! dozdej še ni izpeljala na Slovenskem, iz tega pa ne sledi, da ni veljavna, saj ni bila preklicana, in postave obderže tako dolgo popolnoma veljavo, dokler niso naravnost preklicane.

Gledé slovenskega jezika za naše laške in furlanske sosede in zastran težav, ki jih gosp. pisatelj omenja v 2. številu omenjenega spisa, naj to reč bolj obširno in natančno pretresem.

Da so bili dozdej naši sosedge Labi in Furlani popolnoma zanemarili naš jezik, ni čuda, ako pomislimo, da slovenski jezik ni imel dozdej v javnem življenju ne samo nobene pravice in veljave, ampak da je bil poverh še popolnoma zaničevan. Psovali so naš jezik v šolah, čertili ga v družbah omikanih ljudi, zasmehovali v uradnih; zatoraj so bili grozni nasledki, da slovenske družine v Gorici nizkega in omikanega stanú so se svojega jezika sramovale, ga zatajile in svoje otroke v laškem ali nemškem jeziku in duhu izgojevale. Ostal je tedaj naš mili jezik samo na kmetih in sicer tudi tam le med kmeti in v cerkvi, ker spodrinil ga je bil nemški jezik celó iz ljudskih šol — kodarkoli so bile! Lahko je tedaj razumljivo, kako da se je zgodilo, da so naši slovenski šolarčki, komaj v Gorico pridši, morali se kmali odpovedati svojemu milemu materemu in lotiti se nehoté okornega furlanskega jezika, da jih niso Furlani neprenehoma zasmehovali.

Naj pa dokažem, da Labi in Furlani niso tako terde buče, kakor nekteri mislijo, da bi se ne mogli naučiti našega jezika ravno tako gladko, kakor se Slovenci naučijo laškega jezika, in to mnenje opiram 1) na snut laškega in slovenskega jezika, in 2) na djavne izgledé.

1. Primerimo snut laškega in slovenskega jezika.

a) O izgovarjanji. Naj začnem pri abcedi in omenim le take čerke, ktere bi utegnile biti različne v slovenskem in laškem jeziku.

Čerke „c“ ne nahajam ne v laškem ne v čistem furlanskem jeziku, ker Lah rabi povsod čerko „z“ (= ds), kjer mi „c“ rabimo; postavimo lš. (laško): „lo zechino“ (izgovori: „dsekino“), sl. (slovensko): „cekin“; Furlan pa izgovarja ravno uno čerko „z“ kakor Francoz svoj „c“ pred: e in i, in „ç“ pred a, o, u, ali kakor Slovenec svoj „s“; postavimo f. (furlansko): „il zechin“ (izg. „sekin“), sl. „cekin“. Ker pa naših Furlanov, ki v Gorici in tik Soče prebivajo, ne moremo šteti k čistim Furlanom, ker na-nje je že slovenski jezik stegnil nekako svoj upljiv, oni izgovarjajo laški „z“ popolnoma kakor mi svoj „c“; v Gorici so se ukoreninile nektare besede celó v furlanski jezik, postavimo, f. „la mlekarza“ (izg. mlekarca), „la periza“ (izg. perica), sl. „mlekarca, perica“. Čerko „c“, tedaj se bodo kakor goriški naučili brez težave tudi drugi Labi in Furlani.

Slovenski „č“ nahajamo ravno tako čisto tudi v laškem jeziku, ki je laški „c“ pred e in i, in „ci“ pred a, o, u; postavimo lš. „la cenere“, „la città“, „ciarlare, ciò, ciuffo“ izgovori: „čenere, città, čarlare, cò, čuffo“. Furlani sploh pa te čerke nimajo, samo Karnieli — furlanski prebivavci na južni strani karnioljskih gorá (alpes carnicæ), ki jih Furlani imenujejo „i chiarnjej“ (izg. čarnjej, — rabijo namesti laškega „z“ povsod slovenski „č“; postavimo „če vežu copari“ (izg. „kopari“)? sl. „kaj imate boter?“

Slovenski „z“ se nahaja v laškem in furlanskem jeziku, to je laški „s“ med dvema samoglasnikoma; postavimo, lš. Rosalia, f. Rosalie, sl. Rozalija.

Slovenski „ž“ se sicer ne dobi v čistem (toskanskem) laškem jeziku, naši sosedge Furlani pa in Labi v Monfal-

*) Oboje se lahko kupi v štacuni ali tudi v apoteki.